ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά μαθήματα ΠΠ

Αρχαία Ελληνική Ιστορία

Ενότητα 10: Ανάκαμψη της Αθήνας - Αγησίλαος

Αγγελική Σύρκου
Τμήμα Φιλολογίας

BY NC SA

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

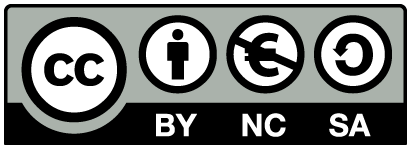

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σκοποί ενότητας

- η κατανόηση των αλλαγών που επέφερε ο Πελοποννησιακός πόλεμος στην Αθήνα, την Σπάρτη και τις άλλες ελληνικές πόλεις.

Περιεχόμενα ενότητας

- Στην ενότητα παρουσιάζονται οι εξελίξεις που ακολούθησαν την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Αθήνα (πολιτικές αλλαγές, καταδίκη του Σωκράτη), αλλά και τα προβλήματα που εκλήθη να αντιμετωπίσει η Σπάρτη στις αρχές του 4^{ου} αι. π. Χ.

Οι εξελίξεις στον Ελληνικό κόσμο του 4ου αιώνα

Ο 4ος αιώνας θεωρήθηκε αιώνας παρακμής!

- Το ζητούμενο όμως είναι να δούμε πώς οι ελληνικές πόλεις υπέκυψαν στους Μακεδόνες.
- Στην αρχή του 4ου αιώνα κατά τον ιστορικό **Ξενοφώντα** (*Ελληνικά*) φαίνεται ότι η νίκη της Σπάρτης θα ήταν η **απαρχή της ελευθερίας** του ελληνικού κόσμου.
- **Όμως,** οι **φρουρές των Σπαρτιατών** τώρα έλεγχαν το Αιγαίο, επέβλεπαν **τη διατήρηση ολιγαρχικών καθεστώτων στις πόλεις, η Αθήνα** τώρα ήταν χωρίς τείχη και στόλο, δια της βίας σύμμαχος της αντιπάλου της.

Η κατάσταση για την Σπάρτη δεν ήταν πιο εύκολη

- η **Θήβα** (έδωσε άσυλο στους εξόριστους δημοκράτες της Αθήνας) και η **Κόρινθος** (επειδή βρήκε σκληρούς τους επιβληθέντες στην Αθήνα όρους) αποχώρησε από την Πελοποννησιακή συμμαχία.
- **Η συμμαχία της Σπάρτης με την περσική αυτοκρατορία** κλονίστηκε λόγω **εσωτερικής κρίσης** (πόλεμος μεταξύ Αρταξέρξη και του αδελφού του Κύρου για βοήθεια του οποίου πήγαν οι **μύριοι με τον Ξενοφώντα)** → δείχνει πόσο **ευάλωτη** ήταν η αυτοκρατορία και εξηγεί πώς δημιουργήθηκε η ιδέα της κατάκτησής της ή η εγκατάσταση αποίκων.

Τα χαρακτηριστικά του 4ου αιώνα

- Στη δύση δεν σταμάτησαν οι ταραχές και **ο Διονύσιος** ως τύραννος των Συρακουσών πήρε την εξουσία από το 407/406 π. Χ.
- Γενικά **όλος ο 4ος** αιώνας θα είναι γεμάτος συγκρούσεις ανάμεσα σε:
  - **πλούσιους και φτωχούς**,
  - **δημοκράτες και ολιγαρχικούς**
- οι πόλεις θα αποδυναμώνονται και η σταθεροποίηση της ειρήνης θα είναι ανέφικτη.

Η ανάκαμψη της Αθήνας

- Η Αθήνα το 404 π. Χ. νικημένη δέχεται κάτω από την πίεση του νικητή την εγκατάσταση ολιγαρχικού πολιτεύματος και όλους τους όρους των νικητών.
- Ένα χρόνο μετά **αποκαθίσταται η δημοκρατία**, σε λιγότερο από ¼ του αιώνα **ξαναφτιάχνει το στόλο της** και **δημιουργεί μια νέα συμμαχία** → ηγεμονία.

Η αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Αθήνα

- **Ο Θρασύβουλος** (που ανήκε στην «πολιτική τάξη») επιστρέφοντας το 404 π. Χ. πρότεινε να ανταμειφθούν όσοι (κυρίως μέτοικοι) τον είχαν βοηθήσει με την απονομή του καθεστώτος του πολίτη.
- **Ο Αρχίνος** ήγειρε αγωγή για παράβαση του νόμου και η πρόταση αποσύρθηκε, και έκανε ότι μπορούσε για να μην εγκαταλείψουν την πόλη οι '**ανακατεμένοι**' τους 30 τυράννους.
- Ο **Φορμίσιος**, μετριοπαθής, από την ομάδα του Αρχίνου πρότεινε ψήφισμα βάσει του οποίου όσοι είχαν **ακίνητη περιουσία αυτοί θα διατηρούσαν** τα πολιτικά τους δικαιώματα, την *πολιτεία*. Το ψήφισμα απορρίφτηκε.

Η καταδίκη του Σωκράτη (399 π. Χ.)

- Οι **λόγοι του Λυσία** δείχνουν ότι οι παλιές έριδες αναβίωναν με κάθε αφορμή και ότι τα μίση της εποχής των 30 δεν είχαν ξεχαστεί.
- Παράδειγμα η δίκη του **Σωκράτη το 399** π. Χ., πίσω από την οποία βρισκόταν ο Άνυτος, βυρσοδέψης ανήκων στην ομάδα του Αρχίνου – Φορμίσιου.
- **Σωκράτης:** διπλή κατηγορία → **ασέβεια κατά των θεών** (κατηγορία που εντάσσονταν σε ένα κλίμα θρησκευτικής και ηθικής ανασυγκρότησης) → **διαφθορά νέων** (δεν μπορούσε να ξεχαστεί το γεγονός ότι ο **Αλκιβιάδης** και οι ολιγαρχικοί **Χαρμίδης** και **Κριτίας** ανήκαν στο περιβάλλον του Σωκράτη).
- Επίσης η κριτική που ασκούσε ο Σωκράτης στις καθιερωμένες αξίες, απειλούσε, και μόνον ως κριτική, τους κανόνες πάνω στους οποίους θεμελιωνόταν η πόλη. **Η δίκη και καταδίκη του Σωκράτη εντάσσεται στο πλαίσιο εξόφλησης λογαριασμών που χαρακτηρίζει τα τελευταία χρόνια του 5^{ου} και τις αρχές του 4^{ου} αιώνα.**

Ο Σωκράτης

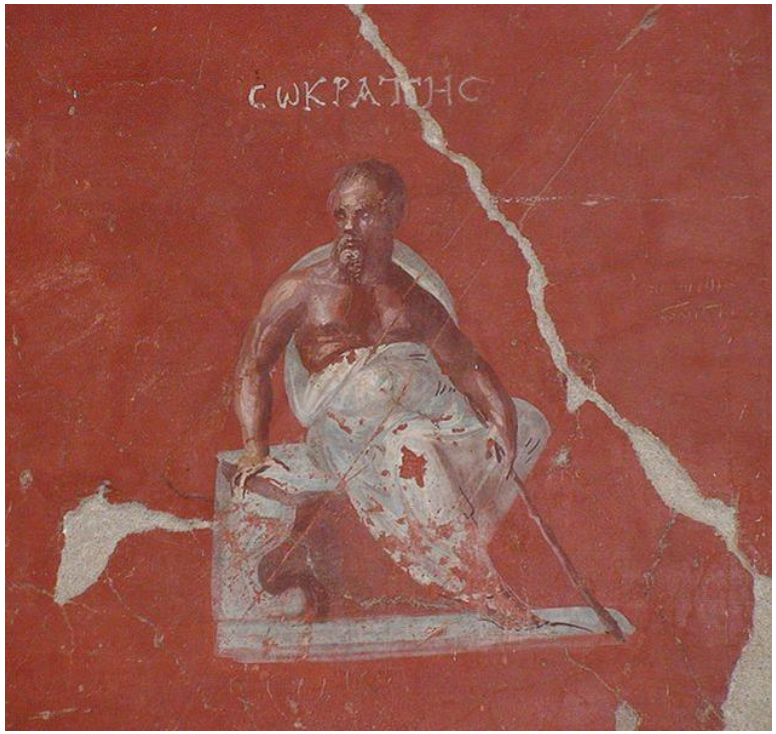

Τοιχογραφία που απεικονίζει τον Σωκράτη. 1ος – 5ος αι. Μουσείο Εφέσου. (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Socrates_Efes_Museum.JPG)

Ο θάνατος του Σωκράτη

Πίνακας του Ζακ-Λουί Νταβίντ (1787). (http://commons.wikimedia.org/wiki/File:David_-_The_Death_of_Socrates.jpg)

Επαναφορά της δημοκρατίας

- **Νέα νομοθεσία (από αυτούς που καταδίκασαν το Σωκράτη!)**
  - ισχύει το διάταγμα του **Περικλή για το καθεστώς του πολίτη**, **εκλογή επιτροπής** για ξεκαθάρισμα των νόμων και αποφυγή αντιφάσεων, **έλεγχος της νομοθεσίας** από την επιτροπή που παρέμεινε.
  - καταβολή ***εκκλησιαστικού μισθού*** (αρχικά 1 οβολό και μετά 3) που **κατά Αριστοτέλη συνεπαγόταν την ενεργό συμμετοχή όλων ακόμα και των φτωχών και όσων διέμεναν μακριά** (άλλαξε άραγε το μέτρο αυτό τη σύσταση της συνέλευσης και συνεπώς τις αποφάσεις;)
  - **ο δήμος ασκούσε εξουσία μέσα από τα δικαστήρια**. Οι δικαστές προέρχονταν από το δήμο. Το 417 π. Χ. εγκατάλειψη μέτρου εξοστρακισμού, έτσι οι πολιτικοί αγώνες διεξάγονταν στα δικαστήρια: ***εισαγγελία*** =αγωγή για εσχάτη προδοσία, ***γραφή παρανόμων*** = αγωγή για παράβαση νόμων. [**Δίκες**= μέσω για να απαλλαγεί κάποιος από τους πολιτικούς του αντιπάλους].

Αρχές 4ου αι.: νέα χαρακτηριστικά στην πολιτική ζωή

1. Νέα κατηγορία πολιτικών ανδρών (**εμφάνιση δημαγωγών**, νεόφερτοι χωρίς δεσμούς οικογενειακούς αλλά μόνο φιλίες συμφερόντων).
2. **Εκλείπουν οι «εκ γενετής» κυβερνήτες της πόλης**. Οι στρατηγοί είναι όλο και πιο επαγγελματίες (στρατιωτικές ικανότητες, ανασυγκρότηση αυτοκρατορίας, επαναλειτουργία των μεταλλείων).
3. **Οι στρατηγοί** προτιμούν τους μισθοφόρους και εγκαινιάζουν νέες τακτικές. **Οι «οικονομολόγοι» Καλλίστρατος** αναδιοργανωτής εισφοράς**, Εύβουλος** υπεύθυνος θεωρικών.
4. Επαγγελματισμός κυβερνητών → νέα πολικά ήθη.
5. Ανάκτηση αθηναϊκών θέσεων στο Αιγαίο.

Τα νέα ήθη

6. ρήγμα ανάμεσα στο *δήμο*, **τον αστικό** → διαφύλαξη της αυτοκρατορίας και των προνομίων της και αυτόν τον δήμο **των αγροτών** → ειρήνη
7. αντίθεση ανάμεσα **στον πενόμενο δήμο** → νοσταλγία αυτοκρατορίας και **πλουσίων**, που σήκωναν τα οικονομικά βάρη των αξιωμάτων και των *εισφορών*. π. χ. την τριηραρχία (ανάληψη εξόδων για τον εξοπλισμό και διοίκηση ενός πολεμικού πλοίου για έναν χρόνο) την αναλάμβαναν εύποροι Αθηναίοι. Τώρα, **μετά το 357 π. Χ. την αναλάμβαναν οι *συμμορίες,* ομάδες πολιτών που από κοινού μοιράζονταν τα έξοδα → κατανομή του βάρους**.
8. Εφηβεία: οπλιτική υπηρεσία που προετοίμαζε τους νέους Αθηναίους, η πόλη τους προσέφερε τα όπλα που οι παππούδες τους προμηθεύονταν με δικά τους έξοδα.

Η κρίση στην Σπάρτη – Πελοπόννησο

- **Πηγές**
  - Ξενοφώντας, *Ελληνικά*
  - Πλούταρχος, *Βίος Άγη*
- Η Σπάρτη κέρδισε τον πόλεμο παραβιάζοντας σε μερικές περιπτώσεις τη παράδοσή της: για να **ναυπηγήσει στόλο** δέχτηκε τα χρήματα από το Μ. Βασιλιά ή Σατράπες και την εκχώρηση **έκτακτων καθηκόντων** σε στρατηγούς (ένας Βρασίδας ή ένας Λύσανδρος δεν χωρούσαν μέσα στο παραδοσιακό μοντέλο της ***πολιτείας*** Σπάρτης).

Συνωμοσία Κινάδωνα (399 π. Χ.)

- Αν και ξεπεράστηκε η εσωτερική κρίση που εκφράστηκε με τη *«συνωμοσία του Κινάδωνα»* (Ξενοφώντας, *Ελληνικά*, 3,3, 4-11), το γεγονός φανερώνει ότι είχε **διαταραχθεί η ισορροπία** μέσα στην πόλη και **είχε εξασθενίσει η δύναμη *των ομοίων*.**
- Ο Κινάδων, που ανήκε στους ομοίους, ξεσήκωσε όλα τα στρώματα του πληθυσμού της Λακωνίας που ήταν υποτελείς (περιοίκους, είλωτες, νεοδαμώδεις και υπομείονες) εναντίον των *ομοίων*. Το σχέδιο απέτυχε, γιατί προδόθηκε στους εφόρους.

Συνέπειες του πολέμου

- Η **εξασθένιση των Σπαρτιατών** που μειοψηφούσαν μέσα στην Λακωνία. Ο **Αριστοτέλης** (*Πολιτικά*), αναφέρει το φαινόμενο της συγκέντρωσης γαιών, λόγω νομοθετικής ρύθμισης που έδινε τη δυνατότητα της **ελεύθερης διάθεσης του *κλήρου*** από τους *ομοίους*. Ο κλήρος ήταν αυτός από τον οποίο αντλούσε ο Σπαρτιάτης τη **συνεισφορά του στο συσσίτιο** που ήταν **απαραίτητη προϋπόθεση για να ανήκει** στην κατηγορία των *ομοίων*.
- Σπαρτιάτης χωρίς κλήρο περιέπιπτε στην κατηγορία του «***υπομείονα»***. **Ξενοφών και Πλάτων:** αιτία της παρακμής στη Σπάρτη ήταν η *φιλοχρηματία*. Κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο πιθανότατα εισέρευσαν χρήματα πολλά που άλλαξαν τα ήθη στη Σπάρτη και αναστάτωσαν τη ζωή τους. Ίσως κάποιοι πούλησαν τον κλήρο τους για να αποκτήσουν το χρήμα και συνεπώς τα αγαθά. Η προίκα ήταν ένα μέσο αύξησης της περιουσίας. Τον 4ο αιώνα **η γη βρισκόταν στα χέρια μιας μειοψηφίας** και ως εκ τούτου ο αριθμός **των *ομοίων* είχε περιοριστεί**.

Η ανασύσταση της αθηναϊκής αυτοκρατορίας

- Τον 4ο αιώνα **η Αθήνα** γίνεται επικεφαλής μιας **ομοσπονδίας** και η αυτοκρατορία της ξαναδημιουργείται.
- Η **Σπάρτη σε δίλημμα**: να διατηρήσει την ηγετική της θέση χωρίς να απαρνηθεί τις αξίες που την έκαναν δύναμη και της έδωσαν την ιδιαιτερότητα; (επιχειρώντας να διατηρήσει τα κεκτημένα στο Αιγαίο θα βρισκόταν αντιμέτωπη με τα συμφέροντα της περσικής αυτοκρατορίας).
- **Η Αθήνα δεν παρενοχλούσε τη Σπάρτη**, που είχε ταχθεί με το μέρος του Κύρου και μετά το θάνατό του φοβάται την αντίδραση του νικητή Αρταξέρξη.

Η Σπάρτη αντιμέτωπη με τους Πέρσες

- η **Σπάρτη** επιχειρεί να απελευθερώσει τις πόλεις της Μ. Ασίας (που ξανα-υποδούλωσε ο Τισσαφέρνης)
- **Αγησίλαος**: **βασιλιάς Σπάρτης** (με πανελλήνια ιδεώδη) παραγκωνίζοντας τον Λεωτυχίδη (γόνο της σχέσης του Αλκιβιάδη με την γυναίκα του Άγη)
- **Αγησίλαος στη Μ. Ασία 396 π. Χ.** → εξουδετέρωσε τον Τισσαφέρνη και μετά επιτίθεται εναντίον του Φαρνάβαζου.
- Ο Τιθραύστης συνάπτει ανακωχή με τον Αγησίλαο και στέλνει πρέσβεις στην Ελλάδα για εξαγορά συμμάχων.

Βιβλιογραφία

- Mosse, Cl. – An. Schnapp – Gourbeillon, *Επίτομη Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας* (2000-31 π. Χ.), Μτφρ. Λ. Στεφάνου. Αθήνα, εκδ. Παπαδήμα 2010.
- Αριστοτέλης, *Πολιτικά*
- Ξενοφών, *Ελληνικά* 1, 3
- Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι* (Άγις)

Τέλος Ενότητας

BY NC SA

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

ΕΣΠΑ 2007-2013
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης